

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ ПРИЗОВУ ОБВИНУВАЧЕНОГО ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ НА СТАДІЇ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

PROBLEMATIC ISSUES OF LEGAL CONSEQUENCES OF CONSCRIPTION OF THE ACCUSED FOR MILITARY SERVICE DURING MOBILIZATION IN A CRIMINAL CASE AT THE STAGE OF COURT PROCEEDINGS

Чалий М.Г., полковник,
викладач кафедри військового права

*Військово-юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Воєвода А.Г., к.ю.н.,
прокурор відділу організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням
та нагляду за додержанням законів при проведенні оперативно-розшукової діяльності
управління організації процесуального керівництва, нагляду за додержанням законів
при виконанні судових рішень та при проведенні оперативно-розшукової діяльності

Спеціалізована прокуратура у сфері оборони Центрального регіону

Актуальність теми «Проблемні питання правових наслідків призову обвинуваченого для проходження військової служби під час мобілізації у кримінальній справі на стадії судового провадження» зумовлена кількома важливими чинниками, що мають безпосередній вплив на правову систему, права людини та ефективність судового процесу в умовах мобілізації або воєнного стану. У сучасних умовах, коли Україна постійно стикається з новими військовими викликами та мобілізацією, це питання набуває особливої актуальності. Призов обвинувачених на військову службу під час судового розгляду справи (I-ої та апеляційної інстанціях) може створювати серйозні правові наслідки, оскільки фактично ускладнює функціонування судової системи, порушує права обвинувачених на належний захист та справедливий суд. У такій ситуації виникає потреба в балансуванні між необхідністю забезпечення національної безпеки відповідно до ст. 17 Конституції України [1] і правами обвинувачених згідно приписів ст. 42 Кримінального процесуального кодексу України [2] (далі – КПК України), зокрема правом на захист, правом на справедливий суд та правом на участь у судовому процесі.

Під час воєнного стану чи мобілізації перед судами постає необхідність здійснювати оперативний розгляд справ, в яких обвинувачені підлягають призову на військову службу відповідно до ст. 65 Конституції України, що у свою чергу може призвести до затягування процесу, перенесення засідань чи навіть призупинення розгляду справ судами. Це викликає необхідність у детальному вивченні правових механізмів, які дозволяють забезпечити баланс між виконанням конституційних обов'язків громадян та правами сторін у кримінальному процесі. Окрім того, в умовах мобілізації постає питання про правову невизначеність у регулюванні таких ситуацій, що свідчить про важливість вдосконалення законодавства в цій сфері, з огляду на зміни у кримінальному процесуальному кодексі України. Враховуючи ці аспекти, тема є надзвичайно актуальною для подальших досліджень і розробки рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання даної ситуації.

Ключові слова: військовослужбовці, державне обвинувачення, кваліфікація кримінального правопорушення, покарання, національна безпека, зупинення кримінального провадження.

The relevance of the topic "Problematic issues of legal consequences of calling the accused for military service during mobilization in a criminal case at the stage of court proceedings" is due to several important factors which have a direct impact on the legal system, human rights and the efficiency of the judicial process in the context of mobilization or martial law. In today's context, when Ukraine is constantly facing new military challenges and mobilization, this issue is of particular relevance. The call-up of defendants for military service during the trial (first instance and appellate courts) may have serious legal consequences, as it actually complicates the functioning of the judicial system, violates the rights of the defendants to proper defense and a fair trial. In such a situation, there is a need to balance the need to ensure national security in accordance with Article 17 of the Constitution of Ukraine [1] and the rights of the accused under the provisions of Article 42 of the Criminal Procedure Code of Ukraine [2] (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine), in particular the right to defense, the right to a fair trial and the right to participate in the trial.

During martial law or mobilization, the courts have to promptly consider cases in which the accused are subject to military service in accordance with Article 65 of the Constitution of Ukraine, which in turn may lead to delays in the process, postponement of hearings or even suspension of court proceedings. This necessitates a detailed study of the legal mechanisms that allow for a balance between the fulfillment of constitutional obligations of citizens and the rights of the parties in criminal proceedings. In addition, in the context of mobilization, the issue of legal uncertainty in the regulation of such situations arises, which indicates the importance of improving legislation in this area, taking into account changes in the Criminal Procedure Code of Ukraine. Given these aspects, the topic is extremely relevant for further research and development of recommendations for improving the legal regulation of this situation.

Key words: military personnel, public prosecution, qualification of a criminal offense, punishment, national security, suspension of criminal proceedings.

Огляд останніх досліджень. Дану проблему відображено у працях А. М. Лазебний, А. А. Теслицький, М. І. Карпенко, О. М. Артеменко, В. В. Шаблюстий, А. Ю. Александрова, С. Р. Рафальонт та інших спеціалістів, які вивчали наведені питання.

Метою статті є дослідження правових наслідків призову обвинуваченого для проходження військової служби під час здійснення судового провадження, аналіз впливу такого факту на права обвинуваченого та ефективність судового розгляду. Визначення правових механізмів, які забезпечують баланс між виконанням обов'язків громадянина щодо військової служби та правом на належний

захист у кримінальному процесі, а також розгляд можливих правових колізій і шляхів їх вирішення. Стаття також має на меті оцінити необхідність вдосконалення законодавства, що регулює такі ситуації, та запропонувати практичні рекомендації щодо забезпечення належного здійснення правосуддя в умовах мобілізації чи воєнного стану.

Виклад основних положень та матеріалу. Питання правових наслідків призову обвинуваченого для проходження військової служби під час здійснення судового провадження стало актуальним для публічних обвинувачів та суду з початком широкомасштабного вторгнення РФ на територію України. Як відомо, на підставі пропозиції Ради

національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 введено воєнний стан на усій території України [3].

На тлі впровадження воєнного стану здійснено зміни до частини 1 статті 335 КПК України, яка передбачає, що «у разі якщо обвинувачений... був призваний для проходження військової служби під час мобілізації, на особливий період, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до звільнення з військової служби».

Введення цієї норми можна розглядати через призму загальних принципів і завдань кримінального процесуального законодавства, які спрямовані на забезпечення справедливості, ефективного та своєчасного розгляду справ.

У пояснювальній записці до законопроекту, яким було доповнено КПК цією нормою, не зазначено конкретних причин її введення. Проте вказано на загальні обставини, що стосуються вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її регіонах, що є підставою для відповідних змін у законодавстві. Водночас у процесі аналізу мети законодавця слід враховувати спільні риси, властиві іншим підставам для зупинення судового провадження, передбаченим статтею 335 КПК України.

Однією з таких спільних рис є неможливість забезпечення явки обвинуваченого, зокрема через виконання службових обов'язків мобілізованими військовослужбовцями, що безпосередньо пов'язані з захистом держави.

Зупинення судового провадження характеризується такими ознаками: 1) зумовлене відсутністю можливості обвинуваченого брати участь у судовому розгляді (крім випадків проведення спеціального судового провадження);

2) полягає у припиненні проведення процесуальних дій (окрім тих, що пов'язані з розшуком обвинуваченого) до моменту зникнення обставин, що стали підставою для ухвалення такого рішення;

3) можливе за дотримання встановлених у кримінальному законі умов;

4) здійснюється за ухвалою суду [7].

Подібний підхід до підстав зупинення судового провадження підтримує й Велика Палата Верховного Суду. Зокрема, у рішенні від 20 травня 2021 року, розглядаючи питання застосування частини 1 статті 236 Кодексу адміністративного судочинства України, яка має схожу формулювання з частиною 1 статті 335 КПК України, колегія суддів зазначила, що зупинення провадження по справі є тимчасовою перервою, обумовленою обставинами, які заважають розгляду справи. При цьому, суд має визначати, що є причиною неможливості її розгляду в кожному конкретному випадку (ухвала від 20.05.2021 у провадженні № 11-398cap20) [8].

Таким чином, законодавець, вводячи норму про зупинення судового провадження у випадку призову обвинуваченого на військову службу, врахував не лише процесуальний статус особи (обвинуваченого), а й специфіку виду військової служби (мобілізація на особливий період). Крім того, було передбачено обмеження строків зупинення судового провадження – до звільнення обвинуваченого з військової служби.

Застосування норми, що передбачає зупинення судового провадження у випадку призову обвинуваченого на військову службу під час мобілізації, викликає низку непорозуміння та практичних труднощів. Оскільки редакція цієї норми викладена надто загальною, виникають питання щодо меж її застосування, контролю за виконанням, підстав і порядку відновлення провадження.

Першим аспектом є питання щодо кола осіб, на яких поширюється ця норма. Текст статті містить формулювання «якщо обвинувачений... ухилився або був призваний», що не уточнює, чи стосується вказана норма лише

осіб, призваних до служби після набуття ними статусу обвинуваченого, або також включає тих, хто був мобілізований до того, як став обвинуваченим. Це питання потребує тлумачення на користь особи, що дозволяє застосовувати норму як до діючих військовослужбовців, які стали обвинуваченими, так і до тих, хто був призваний під час судового провадження. Такий підхід отримав підтримку в судовій практиці.

Іншим важливим аспектом є відсутність вимоги щодо перевірки реальної неможливості участі військовослужбовця в судовому розгляді. Це створює проблему, оскільки навіть у разі, коли досудове розслідування завершено, а участь обвинуваченого у слідчих і інших процесуальних діях забезпечена, немає гарантії, що мобілізований може брати участь у судовому процесі. Разом із цим, частина 2 статті 336 КПК України допускає можливість дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану, що дає суду право здійснювати розгляд справи за участю обвинуваченого, навіть якщо він перебуває поза межами суду.

За відсутності чітких вимог щодо перевірки неможливості участі мобілізованого обвинуваченого в судовому процесі, виникає ситуація, коли суди можуть зупинити провадження щодо всіх військовослужбовців, призваних під час мобілізації, навіть у разі, якщо такі обвинувачені самовільно залишили частину, їх служба фактично зупинена, але ще не оголошений розшук.

Ці прогалини в застосуванні норми дозволяють стороні захисту подавати клопотання про зупинення провадження, у тому числі щодо мобілізованих обвинувачених, які перебувають у межах населеного пункту, що інколи призводить до задоволення таких клопотань судом без належної перевірки реальної неможливості участі обвинуваченого в судовому процесі. Це є проблемою, оскільки зупинка провадження може бути не завжди обгрунтованою, що впливає на накопичення справ в суді та зниження ефективності та своєчасності здійснення правосуддя.

На практиці не рідко трапляються випадки, коли лише факт призову обвинуваченого на військову службу є підставою для зупинення судового провадження, але згодом стає відомо, що обвинувачений перебуває в межах населеного пункту, тобто військовослужбовець повернувся з бойових завдань та безпосередньо не перебуває в зоні бойових дій. Наведене викликає труднощі з точки зору принципу рівності перед законом, адже не зовсім зрозуміло, чому норма про зупинення судового провадження стосується лише військовослужбовців, призваних під час мобілізації, і не поширюється на осіб, які проходять інші види військової служби.

Згідно з частиною 6 статті 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [4], існують різні види військової служби:

базова військова служба;

військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період;

військова служба за контрактом осіб рядового складу;

військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу;

військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів та закладів вищої освіти, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки (далі - вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти), а також закладів фахової передвищої військової освіти;

військова служба за контрактом осіб офіцерського складу;

військова служба за призовом осіб офіцерського складу;

військова служба за призовом осіб із числа резервістів в особливий період.

Усі ці категорії осіб, виконуючи обов'язки в районах бойових дій, фактично позбавлені можливості прибути на судовий розгляд у разі виклику. Тому деякі суди (хоча такі випадки поодинокі) зупиняють провадження щодо військовослужбовців, які проходять службу за контрактом, хоча вони також можуть бути залучені до виконання обов'язків в умовах бойових дій.

Забезпечення явки обвинувачених військовослужбовців, свідків і потерпілих у таких випадках є складним процесом, до якого залучається військове командування. Проте згідно з позицією законодавця, єдиною та достатньою підставою для зупинення судового провадження є лише факт призову обвинуваченого на військову службу. З цієї точки зору, судові провадження щодо військовослужбовців, обвинувачених у вчиненні військових злочинів в умовах воєнного стану (як-от дезертирство ст. 408 Кримінального кодексу України [5], невиконання наказу ст. 403 Кримінального кодексу України, нестатутні взаємовідносини ст. 406 Кримінального кодексу України, перевищення влади військовим начальником ст. 426-1 Кримінального кодексу України тощо), що є загрозою правопорядку у військах та, як наслідок, національній безпеці у цілому.

Моніторинг єдиного реєстру судових рішень з квітня 2022 року виявив до 140 таких випадків. Загалом, з квітня 2022 року було ухвалено понад 4600 рішень про зупинення судових проваджень щодо обвинувачених військовослужбовців за загально-кримінальними злочинами, з яких у понад 1300 випадках злочини були вчинені вже під час перебування на військовій службі. Такий підхід до застосування цієї норми призводить до порушення принципу розумності строків провадження, невідворотності покарання та затримує запобігання вчиненню злочинів мобілізованими військовослужбовцями, оскільки провадження зупиняються навіть у разі, коли особи не беруть участі у злочинних діях через відсутність підстав для їх покарання.

Таким чином, застосування цієї норми потребує виваженого підходу з боку прокурорів і судів, враховуючи обставини справи та загрози національній безпеці. Зокрема, можливо більш чітко врегулювати застосування цієї норми, на законодавчому рівні, можливо за аналогією зі статтею 616 КПК України, прямо передбачивши перевірку неможливості участі обвинуваченого в судовому процесі. Враховуючи специфіку ситуації, участь прокурора в таких справах є необхідною для дотримання вимог законності та ефективного забезпечення правосуддя, зокрема, через ретельне оцінювання обставин справи, виду та тяжкості кримінальних правопорушень.

У разі, коли сторона захисту надає документи, що підтверджують призов обвинуваченого на військову службу під час мобілізації, і клопоче про зупинення судового провадження на цій підставі, прокурор повинен детально оцінити ситуацію, враховуючи ряд важливих аспектів.

По-перше, прокурор не повинен мати зацікавленості в автоматичному зупиненні справи, якщо відсутні перепони для участі обвинуваченого в судовому провадженні. Практика показує, що в деяких випадках прокурори клопочуть про зупинення, незважаючи на відсутність доказів, які підтверджують неможливість участі обвинуваченого в судовому засіданні, що є неприпустимим з огляду на необхідність розгляду справ у розумні строки. Важливо, щоб прокурор чітко акцентував увагу суду на тому, що підставою для зупинення провадження згідно з ч. 1 ст. 335 КПК України є саме неможливість забезпечення явки обвинуваченого, яке, в свою чергу, може бути спричинено виконанням ним службових обов'язків, таких як безпосередній захист держави чи перебування в місцях, де відсутнє транспортне сполучення або не функціонують судові органи.

Якщо з наданого документа не зрозуміло, для проходження якого виду служби був призваний обвинувачений, прокурор має ініціювати запит до Територіального центру комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП)

військової частини для отримання додаткової інформації. Важливим є з'ясування ступеня залучення військовослужбовця, який оцінюється не лише на основі його місця перебування, але й враховуючи характер виконуваних ним завдань, що може визначити лише його командування.

У разі, якщо обвинувачений служить в іншому населеному пункті і є перешкоди для його явки, прокурор має клопотати перед судом про можливість проведення судового засідання в режимі відеоконференції згідно з ч. 2 ст. 336 КПК України, узгодивши це питання з командуванням військової частини. Такі клопотання є необхідними для подальшого контролю за виконанням ухвали суду щодо зупинення провадження.

Процесуальний прокурор, у провадженні зазвичай обізнаний про місце дислокації підрозділу, в якому проходить службу обвинувачений, і отримання такої інформації не становить труднощів, оскільки вона зазвичай надається під час досудового розслідування. Якщо сторона захисту змогла отримати документи з військової частини, прокурор також має можливість звернутися до частини з відповідним запитом, що дозволяє суду прийняти обґрунтоване рішення.

Не менш важливим є заслуховування думки потерпілого, оскільки це може вплинути на правильне вирішення питання щодо зупинення провадження.

У реальній практиці трапляються випадки, коли після вжитих заходів командування повідомляє про те, що військовослужбовець самовільно залишив частину або змінив місце служби, або ж стає можливим забезпечення відеоконференцзв'язку.

Прикладом такого підходу є ухвала Сумського апеляційного суду від 19 червня 2024 року у справі № 592/6794/22, в якій суд відмовив у задоволенні клопотання захисника про зупинення апеляційного провадження, зазначивши, що положення ст. 335 КПК України не є імперативними і мають враховувати реальну можливість участі обвинуваченого у судових засіданнях. У цьому випадку, незважаючи на призов обвинуваченого на військову службу, не було надано достатньо доказів, що підтверджують неможливість його участі у засіданнях.

Також, ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 24 січня 2024 року у справі № 227/911/23 було відмовлено в задоволенні клопотання обвинуваченого про зупинення провадження через його проходження військової служби. Апеляційний суд зазначив, що наявність обставин, які передбачені ч. 1 ст. 335 КПК України, не є достатньою для автоматичного зупинення провадження, а важливою є саме неможливість участі обвинуваченого у судовому засіданні.

Отже, якщо на підставі отриманих документів командування військової частини підтверджує факт неможливості забезпечення явки обвинуваченого, суд зобов'язаний зупинити провадження.

У разі зупинення судового провадження на підставі призову обвинуваченого на військову службу, прокурору доцільно орієнтувати суд на необхідність забезпечення контролю за виконанням рішення у частині зміни обставин, які стали підставою для зупинення. Стаття 335 КПК України визначає, що суд має зупинити провадження щодо обвинуваченого до його звільнення з військової служби. Однак важливо зазначити, що військовослужбовці, призвані під час мобілізації на особливий період, не завжди будуть звільнені з військової служби після завершення цього періоду чи мобілізації. Частина таких військовослужбовців може підписати контракт і продовжити службу, що значно ускладнює точне визначення часу їх звільнення.

Більш того, в умовах особливого періоду умови служби військовослужбовців можуть змінюватися, і це може призвести до того, що обставини, які стали підставою для зупинення судового провадження, перестануть існувати або зміняться таким чином, що не будуть більше перешкоджати подальшому розгляду справи. У деяких випадках

військовослужбовці самовільно залишають частини або ухиляються від служби, що може призвести до затягання розгляду справи, порушення принципу доступу до правосуддя, невідворотності покарання та інших важливих завдань кримінального процесу.

При цьому, стаття 335 КПК України не передбачає механізму контролю за зміною обставин, які стали підставою для зупинення провадження, не визначає суб'єктів, відповідальних за виконання такого контролю, а також не встановлює чітких процедур для повідомлення суду про зміни в обставинах. Це створює певні проблеми для забезпечення належного виконання судових рішень.

На практиці, вивчення рішень судів першої інстанції, зокрема через Єдиний реєстр судових рішень [6], можна встановити, що лише до 10% випадків ухвалюється рішення, яке покладає на процесуального прокурора обов'язок повідомляти суд про зміни обставин, що стали підставою для зупинення провадження. Більшість ухвал лише констатують факт зупинення, не визначаючи відповідальних осіб для моніторингу цих змін. Це призводить до того, що такі справи фактично «зависають» без належного контролю за подальшими подіями, що може негативно вплинути на виконання завдань кримінального процесу, зокрема на реалізацію прав потерпілих, відновлення провадження або завершення справи в межах передбачених строків.

Апеляційні суди, у свою чергу, також не завжди забезпечують належний контроль за виконанням ухвал. Хоча в окремих випадках апеляційні суди зобов'язують прокурорів або захисників повідомити про зміни обставин. Підхід до цього питання залишається непослідовним і розрізним. Різні формулювання, що використовуються судами, включають зобов'язання повідомляти суд про звільнення обвинуваченого з військової служби, або покладення контролю за виконанням ухвали на прокурора чи прокуратуру вищого рівня. Однак загальна практика вказує на поверховий підхід до питання контролю виконання рішення про зупинення провадження, що призводить до значної непередбачуваності у подальшому вирішенні справи.

Отже, відсутність єдиної практики щодо контролю за виконанням ухвали про зупинення провадження свідчить про необхідність вдосконалення підходів як з боку судів, так і з боку прокуратури. У зв'язку з цим важливо забезпечити належний контроль за зміною обставин, що стали підставою для зупинення, щоб уникнути негативних наслідків для ефективності кримінального процесу та дотримання прав і свобод учасників провадження.

Обов'язок перевіряти обставини, які стали підставами для зупинення провадження, слід покласти на сторону захисту, а також на органи, відповідальні за військову службу, зокрема командування військової частини або територіальні центри комплектування, що здійснили призов.

Визначення контролю за виконанням ухвали, зокрема щодо перевірки обставин, які стали підставою для зупинення провадження, на орган прокуратури дасть змогу керівнику прокуратури визначити відповідальну особу за цей процес. Це також надасть процесуальну підставу для направлення періодичних запитів до військових частин, органів військового управління та правоохоронних органів з метою моніторингу змін.

Таке рішення відповідає загальним завданням Кримінального процесуального кодексу України, зокрема принципам, визначеним статтею 9 КПК України, де зазначено, що у разі, коли положення Кодексу не регулюють питання кримінального провадження або мають неоднозначне трактування, повинні застосовуватися загальні засади кримінального процесу, що визначені частиною 1 статті 7 наведеного Кодексу.

Покладення обов'язків контролю на конкретного прокурора виглядає не доцільним через кадрову плинність та зміни в групах прокурорів, що можуть відбуватися протягом розгляду справи. Тому більш доцільним є покла-

дення обов'язку на орган прокуратури в цілому, що дозволить забезпечити стабільність у виконанні рішення, попри зміни у складі прокурорів.

Одним із важливих питань, що виникає в контексті зупинення судового провадження, є відсутність чіткої регламентації контролю за виконанням ухвалених судових рішень, що не уповноважують жодний орган або особу на здійснення цього контролю. Як наслідок, виникає питання про механізм реалізації вже ухвалених судових рішень, зокрема тих, що стосуються зупинення провадження, у разі відсутності зазначення конкретного органу, відповідального за контроль виконання таких рішень.

Згідно зі статтею 392 Кримінального процесуального кодексу України, ухвали, що зупиняють судове провадження, не підлягають оскарженню в апеляційному порядку (рішення Верховного суду від 15.06.2022 у справі № 991/196/20 та від 05.01.2023 у справі № 459/2250/21). Проте існують випадки апеляційного розгляду, коли апеляційні суди все ж скасовують такі ухвали.

Як приклад, 27 червня 2024 року Кропивницький апеляційний суд розглянув апеляційну скаргу представника потерпілого і скасував ухвалу про зупинення провадження, взявши до уваги законні інтереси потерпілого та відсутність доказів неможливості участі обвинуваченого в судовому розгляді.

У касаційному провадженні суди, як правило, відмовляють у зупиненні провадження, оскільки особа на стадії касаційного оскарження вже не є обвинуваченим, а набуває статусу засудженого. Однак мав місце випадок ухвалення Верховним судом рішення у справі № 192/1576/19 з цього питання про зупинення касаційного провадження.

У 2023 році перша судова палата Верховного суду у справі № 638/3571/22 передала питання до об'єднаної палати Касаційного кримінального суду, яка, однак, відмовилася розглядати це питання, пославшись на відсутність висновку щодо застосування норми права, передбаченої статтею 335 КПК України.

У разі, якщо судове рішення вже ухвалене, але в ньому не зазначено орган, який контролюватиме його виконання, прокурор може звернутися до суду з клопотанням у порядку статті 380 КПК України для роз'яснення цього питання. У такому клопотанні прокурор може викласти своє бачення щодо визначення органу, відповідального за контроль.

Контроль за виконанням судового рішення може здійснюватися шляхом направлення запитів до відповідних органів, зокрема:

до військової частини – для отримання інформації про переведення обвинуваченого до іншої військової частини, виключення зі списків, зміни виду служби або самовільного залишення частини;

до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки – для з'ясування інформації про звільнення обвинуваченого з військової служби та постановку на облік;

до правоохоронних органів – для отримання даних про притягнення до кримінальної відповідальності, оголошення в розшук, переміщення через кордон чи ухвалення вироків.

Такий підхід відповідатиме завданням КПК України, забезпечуючи належний контроль за виконанням ухвал суду і сприяючи ефективному дотриманню процесуальних норм.

Одним із можливих способів здійснення контролю за зміною обставин, які стали підставою для зупинення провадження, є періодичне направлення запитів до відповідних органів. Визначення періодичності таких запитів, на нашу думку, є доцільним віднести до компетенції прокурора, якщо це не визначено судом. Зокрема, запити можуть направлятися, наприклад, раз на квартал або півроку, в залежності від специфіки конкретної справи.

Відновлення судового провадження є важливою процедурою в кримінальному процесі, яка передбачає повернення справи до розгляду після зупинення провадження з певних підстав. Однією з безумовних підстав для відновлення є звільнення обвинуваченого з військової служби, зокрема за призовом під час мобілізації чи на особливий період, як це прямо зазначено в законодавстві. Однак виникає питання щодо точного розуміння цієї підстави: чи має вона стосуватися всіх випадків звільнення військовослужбовця, або лише тих, що відбулися під час мобілізації?

Загалом, підставою для відновлення провадження є усунення обставин, які унеможливили участь обвинуваченого у судовому розгляді, зокрема й у випадку взяття особи під варту в іншому кримінальному провадженні. Тому, якщо обставини, які стали причиною зупинення провадження, більше не існують, це дає підстави для поновлення розгляду справи.

Для відновлення судового провадження необхідно наявність документальних доказів, які можуть бути надані прокурором, стороною захисту, військовою частиною або іншими органами. Враховуючи це, перевірка виникнення таких підстав для відновлення провадження стає обов'язком прокурора.

На практиці можуть виникнути ситуації, коли обвинувачений, військовослужбовець, самовільно залишає частину, що може бути підставою для зупинення провадження. Якщо така інформація не підтверджена офіційно (наприклад, витягом із ЄРДР або постановою слідчого про оголошення в розшук), клопотати про відновлення провадження є передчасним. Однак у разі отримання підтверджених відомостей про оголошення обвинуваченого в розшук, це буде підставою для подання клопотання про відновлення судового провадження.

У випадку, коли обвинувачений повернувся після самовільного залишення частини, але знаходиться під

слідством, відповідні відомості про це, отримані від командування військової частини або органу досудового розслідування, повинні бути подані до суду, і прокурор може ініціювати відновлення судового провадження з викликом обвинуваченого через командування військової частини. Кожен випадок потребує індивідуального підходу в залежності від обставин і наявності доказів.

Таким чином, контроль за зміною обставин, що стали підставою для зупинення судового провадження, з огляду на його роль у кримінальному процесі та функцію прокуратури, фактично покладається на прокурора. Проте, оскільки правові підстави для витребування необхідної інформації у Кримінальному процесуальному кодексі України прямо не передбачені, це вимагає від прокурора орієнтувати суд щодо покладення обов'язку, керуючись завданнями та загальними принципами кримінального процесу.

З огляду на вже сформовану судову практику, доцільно запропонувати внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою удосконалення статті 335 КПК України щодо зупинення судового провадження, коли обвинувачений був призваний для проходження військової служби. Зокрема, необхідно уточнити умови для зупинення судового провадження, зокрема додати умову «та у випадку неможливості забезпечення участі у судовому провадженні».

Крім того, важливо конкретизувати підстави для відновлення судового провадження, зокрема щодо звільнення з військової служби за призовом під час мобілізації чи на особливий період, а також усунення перешкод для участі обвинуваченого в судовому розгляді.

Також доцільно прописати необхідність покладення контролю за виконанням ухвали суду у частині зміни обставин, що стали підставою для зупинення провадження, на прокурора, а обов'язок повідомити про такі зміни – на сторону захисту, військову частину, територіальний центр комплектування та соціальної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 21 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 7 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
4. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII : станом на 29 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.
7. Рафальонт С. Дисертація Загальні положення судового розгляду кримінального провадження. Львів, 2024. стор. 7. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/diss_Rafalont.pdf.
8. Глотов М. Мобілізація як підстава для зупинення судового провадження. Частина 1. <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/mobilizatsiya-yak-pidstava-dlya-zupynennya-sudovogo-provadhennya-chastyna-2/>.